

DEVETO PROLAZNO VREME

SADRŽAJ

- 4 SNAGA AMCHAM-A
- 6 KRATAK OSVRT NA OVOGODIŠNJE ISTRAŽIVANJE
- 8 METODOLOGIJA I DEMOGRAFIJA
- 10 UTICAJ COVID-19 NA POSLOVANJE
- 12 ZADOVOLJSTVO POSLOVNOM KLIMOM I OČEKIVANJA NJENOG RAZVOJA
- 14 SRBIJA KAO INVESTICIONA DESTINACIJA I SUSEDI
- 16 PROGNOZE ZA RAST U NAREDNOJ GODINI
- 18 IZAZOVI U NAREDNOJ GODINI
- 21 REFORME ZA NOVE INVESTICIJE I RAST
- 24 ULOGA DRŽAVE U PODSTICANJU PRIVREDNOG RASTA
- 27 EFIKASNOST PRAVOSUĐA
- 29 SMANJENJE KORUPCIJE
- 32 eUPRAVA

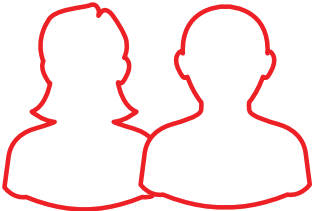
**DEVETO
PROLAZNO
VREME**

SNAGA AMCHAM ZAJEDNICE

210
KOMPANIJA ČLANICA

99.000
DIREKTNO ZAPOSLENIH GRAĐANA

12,1
MILIJARDI EVRA
OSTVARENOG GODIŠNJEG PRIHODA

14
MILIJARDI EVRA
UKUPNO OSTVARENIH INVESTICIJA

*Zvanični podaci Agencije za privredne registre za 2020. godinu

I KRATAK OSVRT NA OVOGODIŠNJE ISTRAŽIVANJE

Istraživanje poslovne klime i poverenja investitora Američke privredne komore u Srbiji (AmCham), daje prikaz percepcije kompanija članica AmCham-a, kao i mikro i malih preduzeća (MMP) van članstva, o poslovnem okruženju u Srbiji, njihovom poslovanju u tekućoj i planovima za narednu godinu. Prethodna istraživanja su sprovedena 2013, 2014, 2016, 2017, 2018, 2019. i 2020. godine.

UTICAJ COVID-19 NA POSLOVANJE

Negativni uticaj pandemije u 2021. godini na poslovanje AmCham članica je značajno manji nego što je to bio slučaj prethodne godine – četvrtina članstva očekuje pad, dok je prošle godine pad poslovanja imalo dve trećine članstva. Ove godine **polovina članstva beleži rast**. Kao i prošle godine, uticaj pandemije se najviše odrazio na pad profita i prihoda, a manje na zaposlenost i investicije. Situacija je bitno drugačija u uzorku mikro i malih preduzeća van članstva AmCham-a - preko polovine ispitanika prijavljuje pad prihoda i profita, dok je pad zaposlenosti upola ređi.

Većina kompanija članica AmCham-a (63%) nije koristila mere državne pomoći u vreme pandemije. Kompanije članice koje su koristile državnu pomoć uglavnom spadaju u kompanije male i srednje veličine. S druge strane, većina anketiranih MMP (69%) koristila je državnu pomoć. Prema mišljenju privrede, među prioritetnim merama koje Vlada treba da preduzme dok traje pandemija su saradnja javnog i privatnog zdravstva i uvođenje obavezne vakcinacije za radno aktivno stanovništvo.

ZADOVOLJSTVO I POVERENJE INVESTITORA

Preko dve trećine kompanija članica AmCham-a (69%) poslovnu klimu ocenjuje kao umerenu (prosečna ocena 2,8 na skali od 1 do 5), što je dominantna ocena godinama unazad. Uzorak mikro i malih preduzeća je nešto oštriji, pa je prosečna ocena 2,7. U oba slučaja ocena poslovne klime ostaje umerena. Nema velikih očekivanja kada je reč o unapređenju poslovne klime u narednih godinu dana, ali su kompanije optimističnije nego što je to bio slučaj prošle godine (kompanije članice AmCham-a u proseku daju ocenu 3,3 kada je reč o očekivanjima za razvitak poslovnog okruženja u Srbiji u narednih godinu dana, dok MMP na istoj skali daju prosečnu ocenu 3,2).

Planovi za rast biznisa su pozitivniji u odnosu na prethodnu godinu. Sedam od deset članica AmCham-a (70%) očekuje povećanje obima poslovanja i rast, dok preko polovine članica (56%) planira zapošljavanje novih radnika. U poređenju sa očekivanjima od prethodne godine vidi se poboljšanje – očekivanja članica AmCham-a za rast biznisa su veća za 14% i u rangu su planova za 2018. i 2019. godinu, ali ipak ispod plana za 2020. godinu.

POSLOVNA KLIMA I REFORME ZA INVESTICIJE

Srbija u odnosu na susede: Srbija je kao investiciona destinacija generalno bolje ocenjena od Crne Gore, Makedonije i Bosne i Hercegovine, a lošije u odnosu na susedne države koje su članice EU.

Reforme za rast privrede: Kao i prethodne dve godine, prema mišljenju članica AmCham-a, najvažnije su institucionalne reforme - unapređenje rada pravosuđa i vladavina prava, kao i smanjenje korupcije. Treći prioritet članice AmCham-a vide u daljem razvoju eUprave i efikasnijoj administraciji. U poređenju sa prethodne dve godine, transparentniji i efikasniji sistem javnih nabavki se ističe kao nešto veći prioritet. Kada je reč o mikro i malim preduzećima koja nisu članice AmCham-a, prioriteti se umnogome poklapaju, ali su njima relativno važni i dalji naponi na smanjenju sive ekonomije i nelojalne konkurencije. Male i mikrofirme takođe veću važnost pridaju većoj fleksibilnosti koju bi omogućili propisi o radu nego što to čine članice AmCham-a.

II METODOLOGIJA I DEMOGRAFIJA

AmCham je sproveo istraživanje u saradnji sa Ipsos Strategic Marketingom od avgusta do oktobra 2021. godine. Kompanije članice AmCham-a anketirane su putem onlajn upitnika. Pored toga, sprovedeni su kvalitativni intervjui metodom „licem u lice“ ili putem video-sastanaka sa najvišim menadžmentom kompanija, u kojima su komentarisani rezultati kvantitativnog istraživanja.

Imajući u vidu da članice AmCham-a većinski predstavljaju velike i srednje kompanije, kao i prethodnih godina u istraživanje je uključen i uzorak kompanija van članstva AmCham-a, sačinjen pretežno od malih, i mikro preduzeća. Cilj uključivanja i poređenja stavova velikih investitora i malih kompanija je jasnije sagledavanje stanja celokupne domaće ekonomije i neophodnih koraka za njen brži rast.

Predstavnici mikro i malih poslovnih entiteta intervjuisani su metodom „licem u lice“ ili telefonski. Intervjui su vođeni sa ljudima koji zauzimaju najviše položaje u kompaniji. Uzorak je napravljen korišćenjem spiska svih poslovnih subjekata registrovanih u Privrednom registru Srbije (2019).

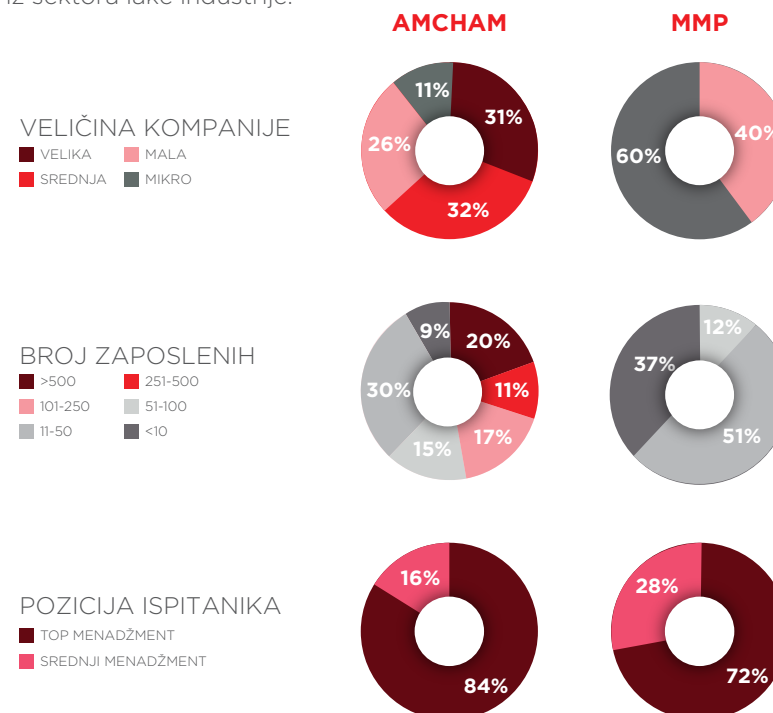
Instrument korišćen u ovom istraživanju bio je upitnik napravljen na osnovu instrumenata korišćenih u prethodnim talasima istraživanja.

STRUKTURA UZORKA

AmCham uzorak čine odgovori 154 kompanije članice, od kojih je 31% velikih, 32% srednjih, 26% malih i 11% mikrokompanija. Petinu kompanija iz uzorka (20%) čine kompanije sa više od 500 zaposlenih, 28% čine one sa od 101 do 500 zaposlenih, a polovinu (53%) čine kompanije sa 100 i manje zaposlenih. Čak 73% ispitanih AmCham kompanija članica nema niti jednog zaposlenog sa minimalnom zaradom regulisanom propisima Republike Srbije. Dodatno, 63% kompanija ne koristi mere državne pomoći koje su uvedene tokom 2020. i traju tokom 2021. godine radi smanjenja negativnih ekonomskih efekata pandemije COVID-19. Kompanije koje su učestvovalе u istraživanju pokrivaju razne industrije – od sektora profesionalnih usluga (uključujući i savetovanje), informaciono-komunikacionih tehnologija (IKT), zdravstva i farmacije, proizvodnih delatnosti (teške i lake industrije), finansijskih usluga itd.

Kvalitativno istraživanje sprovedeno je putem direktnih intervjua sa 60 odabranih kompanija iz AmCham članstva, koji su podrazumevali komentarisane rezultate kvantitativnog istraživanja i detaljne razrade ključnih izazova poslovanja. Sektorska pokrivenost AmCham-ovog kvalitativnog uzorka bila je ista kao i kod kvantitativnog. Skoro svi intervjuisani u okviru kvalitativnog uzorka su generalni direktori kompanija.

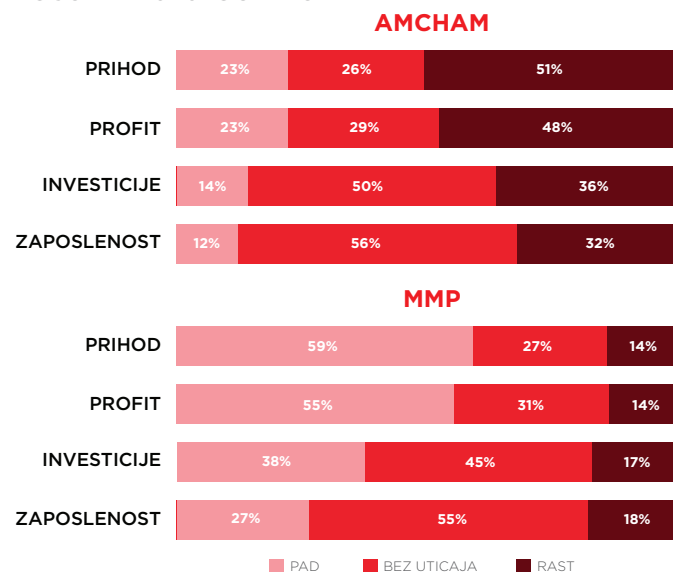
Uzorak mikro i malih preduzeća čini 155 firmi, od kojih je 60% mikro i 40% malih. Tek 12% ovog uzorka čine kompanije sa više od 50 zaposlenih, 51% čine firme sa od 11 do 50 zaposlenih, dok 37% čine firme sa manje od 10 zaposlenih. Oko dve trećine mikro i malih firmi koristi mere državne pomoći koje su uvedene tokom 2021. godine radi smanjenja negativnih ekonomskih efekata pandemije COVID-19. Kompanije koje su učestvovalе u istraživanju pokrivaju razne sektore. Ipak, najveći broj firmi dolazi iz sektora trgovine (na veliko i malo), kao i iz sektora lake industrije.

III UTICAJ COVID-19 NA POSLOVANJE

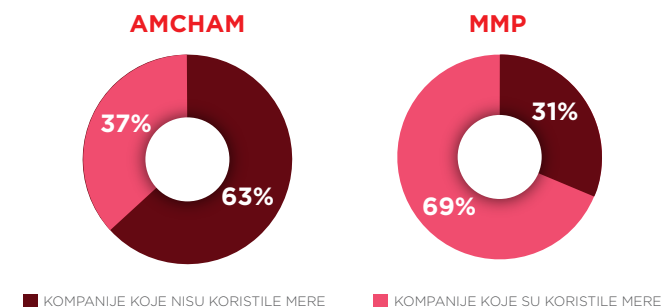
Pandemija COVID-19 je i dalje aktuelna i u 2021. godini. Najveći uticaj pandemije se odražava na pad prihoda i profita, kako kod članica AmCham-a, tako i kod mikro i malih firmi. Polovina članica AmCham-a beleži rast u 2021. godini (51% prihoda i 48% profita), dok svaka četvrta članica prijavljuje pad prihoda (23%) i profita (23%). S druge strane, među mikro i malim firmama, preko polovine prijavljuje pad prihoda (59%) i profita (55%). Najveći udeo kompanija i među članicama i među MMP kompanijama ne vidi uticaj COVID-19 pandemije na investicije (50% članica AmCham-a, naspram 45% MMP) i zaposlenost (56% članica, naspram 55% MMP).

UTICAJ COVID-19 PANDEMIJE NA POSLOVANJE U 2021. GODINI U ODNOSU NA 2020. GODINU

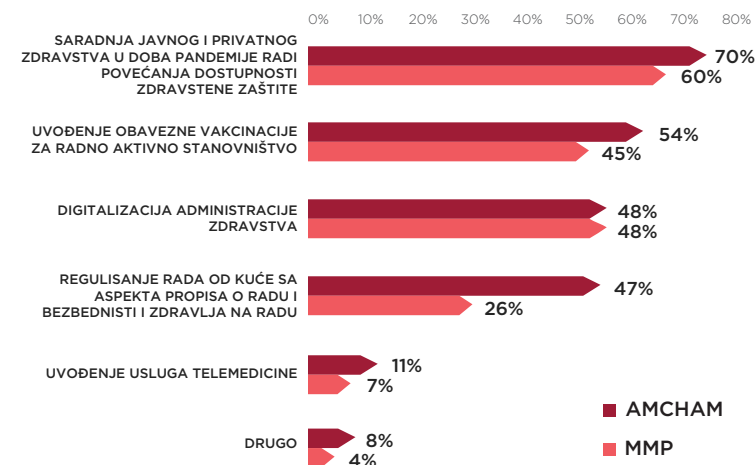
Iako su u načelu zadovoljne prevashodno pravovremenošću paketa fiskalnih i monetarnih mera za pomoć privredi u 2020. godini, **većina kompanija članica AmCham-a (63%) nije koristila mere koje je država omogućila kompanijama za pomoć u vreme COVID-19 pandemije, a oni koji su koristili, spadaju u male i srednje kompanije.** Nasuprot tome, više od dve trećine MMP ispitanika je koristilo ove mere.

KORIŠĆENJE MERA DRŽAVNE POMOĆI

Kada je reč o prioritetnim merama koje Vlada može sprovesti za dalje bezbedno poslovanje tokom pandemije, kao najveći prioritet privreda ističe saradnju javnog i privatnog zdravstva radi povećanja dostupnosti zdravstvenih usluga (AmCham: članice 70%, MMP: 60%). Na drugom mestu nalazi se uvođenje obavezne vakcinacije za radno aktivno stanovništvo (AmCham: članice 54%, MMP: 45%). Regulisanje rada od kuće predstavlja meru gde se stavovi članica AmCham-a i MMP razilaze u najvećoj meri: dok ovu meru ističe polovina članica AmCham-a (47%), svega četvrtina MMP (26%) deli njihovo mišljenje.

PRIORITETNE MERE VLADE ZA BEZBEDNIJE I JEDNOSTAVNIJE POSLOVANJE TOKOM PANDEMIJE

CRTICE SA INTERVJUA

Kompanije izuzetno dobro ocenjuju reakciju države u vezi sa obezbeđivanjem dostupnosti vakcina, kao i celokupan proces organizacije vakcinacije stanovništva, koji je podrazumevao ozbiljan zadatak kreiranja uslova za čuvanje i transport različitih vrsta vakcina i njihovu optimalnu distribuciju punktovima za vakcinaciju širom Srbije.

Poboljšanje saradnje javnog i privatnog zdravstva, kao poseban prioritet vide velike kompanije iz članstva AmCham-a, koje pored redovnih poreza i doprinosa koje uplaćuju za javno zdravstvo, svojim zaposlenima obezbeđuju i privatno zdravstveno osiguranje, kao dodatan benefit.

Uvođenje Digitalnog zelenog sertifikata i njegovo priznavanje u zemljama EU ocenjeno je kao odlično. Međutim, činjenica da se serološki, a u momentu finalizacije ove studije, ni antigenski testovi rađeni u privatnim laboratorijama ne beleže u istom, predstavlja poseban paradoks. Ovo posebno imajući u vidu da je država tim istim laboratorijama dala ovlašćenje da takve usluge pruža pre i u toku pandemije, kao i da su rezultati testova iz privatnih laboratorija iz Srbije priznati u zemljama EU.

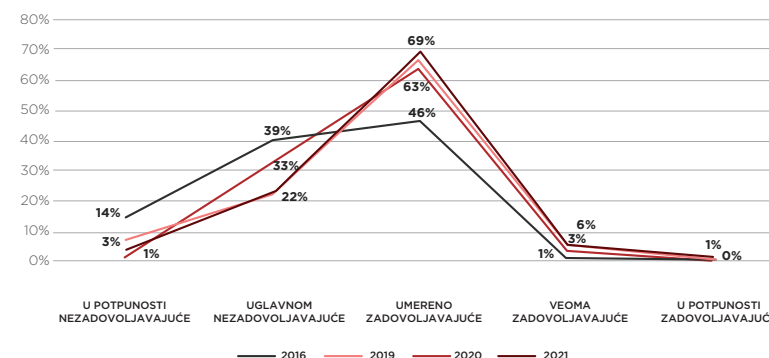
Preko polovine kompanija članica AmCham-a smatra da se obezbeđivanje uslova za zdrav i bezbedan život i rad tokom pandemije može najefikasnije postići po ugledu na sad već značajan broj evropskih zemalja, zakonskim uvođenjem obavezne vakcinacije za određene sektore ili delatnosti. Kada je reč o pozivima poslodavcima, pre svega od strane Ministarstva zdravlja, za uvođenjem obaveznih COVID-19 propusnica u radnim kolektivima, kompanije su oprezne i smatraju da bi preduslov za takav potez bilo usvajanje jasnog pravnog osnova od strane države. Jedino uz adekvatan nediskriminatorski okvir, tačno propisane standarde i izuzeća, smanjila bi se verovatnoća naknadnih tužbi za diskriminaciju i zloupotrebu podataka o ličnosti.

IV ZADOVOLJSTVO POSLOVNOM KLIMOM I OČEKIVANJA NJENOG RAZVOJA

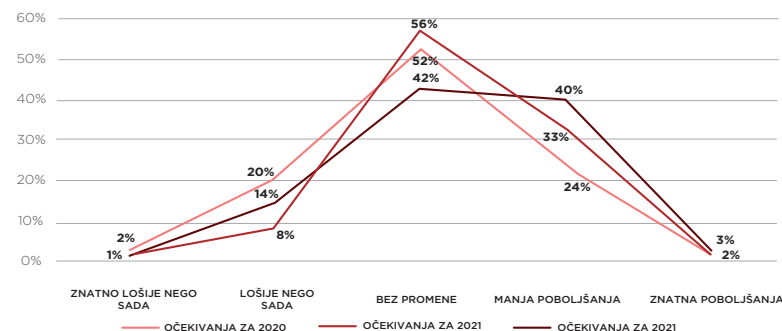
Zadovoljstvo poslovnom klimom i ove godine je umereno, ali za nijansu veće u poređenju sa prethodnim merenjima. Preko dve trećine kompanija (69%), poslovnu klimu ocenjuje trojkom (prosečna ocena je 2,8, u poređenju sa 2,3 što je bila najniža prosečna ocena 2016.

godine). Svaka četvrta kompanija navodi da nije zadovoljna poslovnim okruženjem (25%), dok je s druge strane samo 7% kompanija zadovoljna. Očekivanja o promeni poslovne klime u narednoj godini nisu velika. Ipak, u poređenju sa očekivanjima od prošle godine, entuzijazam je blago porastao – manja poboljšanja očekuje 7% više kompanija u poređenju sa prethodnom godinom.

AMCHAM: OCENA POSLOVNOG OKRUŽENJA U SRBIJI

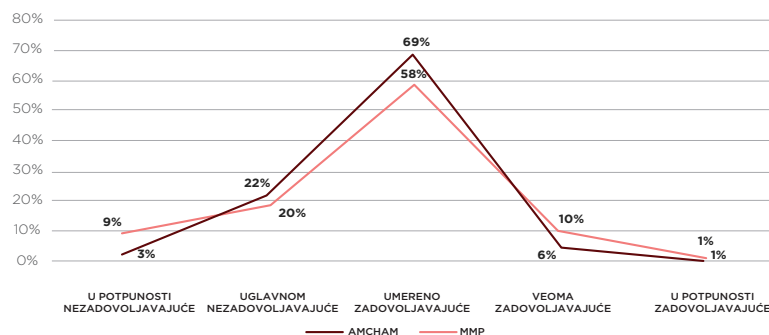

AMCHAM: POSLOVNO OKRUŽENJE U NAREDNAJ GODINI - OČEKIVANJA

Kao i prethodnih godina, MMP preduzeća su nešto oštira u oceni poslovne klime, sa prosečnom ocenom 2,7. 9% preduzeća smatra da je poslovna klima u potpunosti nezadovoljavajuća, 20% smatra da je uglavnom nezadovoljavajuća. Najveći procenat firmi, kao i kod članica AmCham-a, ističe da je poslovna klima umereno zadovoljavajuća (58%). S druge strane, 11% firmi ističe zadovoljstvo.

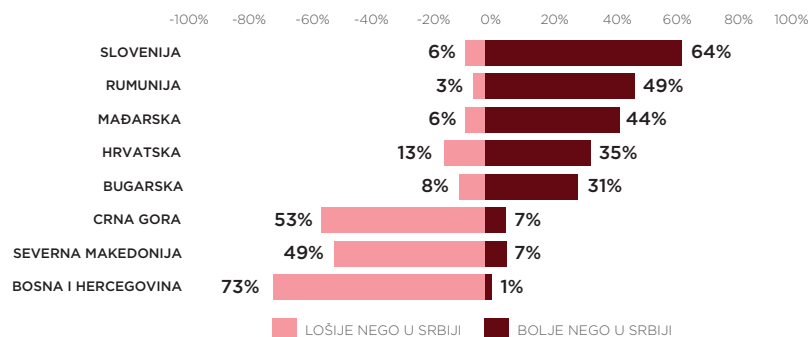
AMCHAM I MMP: OCENA POSLOVNOG OKRUŽENJA U SRBIJI

V SRBIJA KAO INVESTICIONA DESTINACIJA I SUSEDI

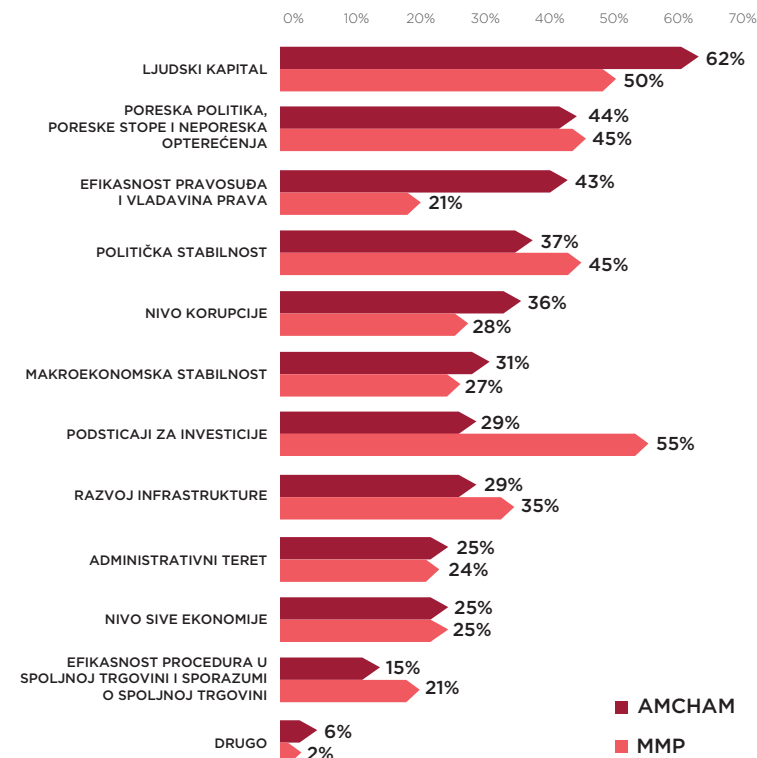
Kada se poslovna klima u Srbiji uporedi sa poslovnim klimom zemalja u okruženju, utisak članova AmCham-a je da je investiciona klima u Bosni i Hercegovini, Severnoj Makedoniji i Crnoj Gori znatno lošija nego u Srbiji. Ipak, sve tri zemlje su po ovom osnovu zabeležile blagi rast u odnosu na prošlogodišnje istraživanje. Kada je reč o zemljama sa boljom percepcijom poslovnog okruženja, umereno bolja situacija je u Bugarskoj i Hrvatskoj, dok je u Rumuniji, Mađarskoj i Sloveniji situacija ocenjena kao znatno bolja. Percepcija članova AmCham-a u ovom smislu gotovo je identična u poslednjih pet godina, s tim što je tokom 2021. došlo do blagog smanjenja jaza, kako u odnosu na lošije rangirane, tako i u odnosu na bolje rangirane privrede u regionu.

AMCHAM: SRBIJA KAO INVESTICIONA DESTINACIJA U POREĐENJU SA ZEMLJAMA REGIONA

Članice AmCham-a smatraju da su za svakog stranog investitora najvažniji parametri na osnovu kojih se donosi investiciona odluka: ljudski kapital, efikasnost pravosuđa i vladavina prava, poreska politika i politička stabilnost. Sa druge strane, MMP smatraju da se strani investitori odlučuju najviše na osnovu podsticaja za investicije, ljudskog kapitala, političke stabilnosti i poreske politike.

AMCHAM I MMP: PRIORITETNI FAKTORI KOJI UTIČU NA DODATNE STRANE INVESTICIJE

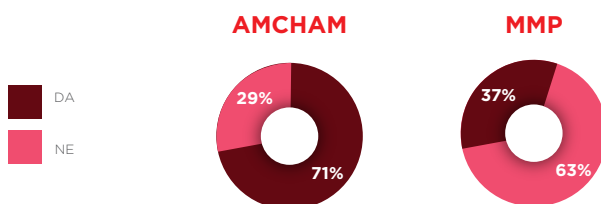

Najveća razlika u percepciji AmCham članica (koji su većinom strani investitori) i domaćih privrednika u MMP uzorku je vezana za procenu značaja podsticaja za investiranje: dok MMP uzorak smatra da se strani investitori dominantno odlučuju na osnovu podsticaja za investicije (55%), AmCham-ov uzorak ovaj faktor rangira kao tek osmi po važnosti ili treći sa dna liste prioritetnih faktora pri investiranju (29%).

VI PROGNOZE ZA RAST U NAREDNOJ GODINI

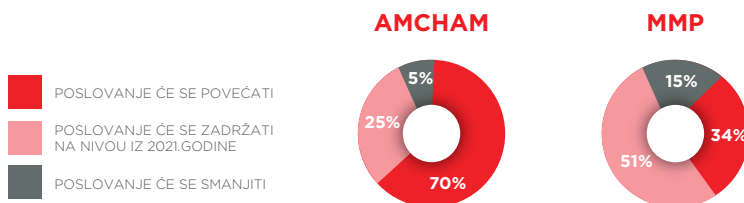
Preko dve trećine kompanija članica AmChama (71%), planira dodatne investicije u narednoj godini. Ovaj pokazatelj govori o njihovoj dugoročnoj posvećenosti i očekivanju brzog oporavka nakon prestanka pandemije. MMP su znatno manje spremna za dodatne investicije, te svega 37% planira da investira u narednoj godini, dok većina nema takve planove (63%). Ovakav rezultat je konzistentan sa rezultatima poslovanja tokom ove godine, i svedoči o znatno većoj finansijskoj iscrpljenosti mikro i malih kompanija koje su rezultat pandemije.

DODATNE INVESTICIJE U NAREDNOJ GODINI

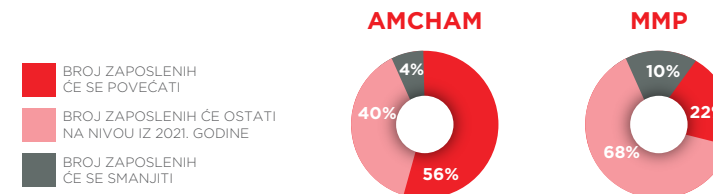

Primetno je da AmCham kompanije članice daju pozitivniju prognozu poslovanja za narednu godinu. U ovom talasu istraživanja, preko dve trećine članica AmCham-a (70%) je izjavilo da očekuje povećanje obima poslovanja i rast, dok preko polovine (56%) planira uvećanje broja zaposlenih. S druge strane, tek nešto više od trećine mikro i malih preduzeća (37%) planira dodatne investicije, a svega petina ima u planu zapošljavanje novih radnika (22%). Razlike u ova dva uzorka potpuno je jasno pokazuju da je teret krize i brzina oporavka nejednaka kod velikih i malih firmi.

POSLOVNA OČEKIVANJA ZA NAREDNU GODINU

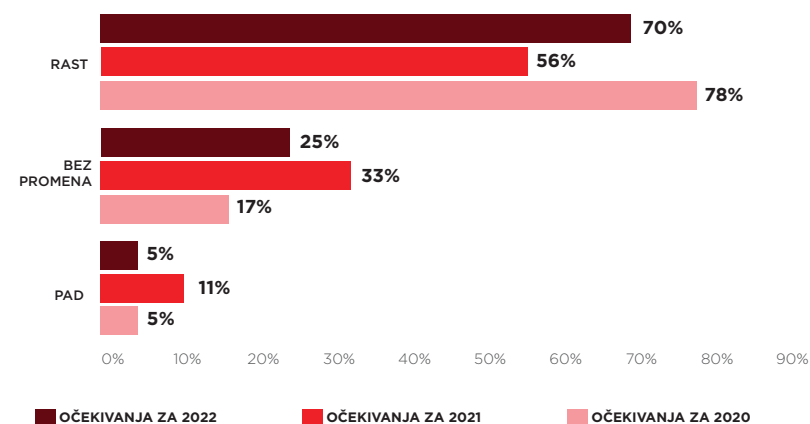

PLANIRANE PROMENE BROJA ZAPOSLENIH ZA NAREDNU GODINU

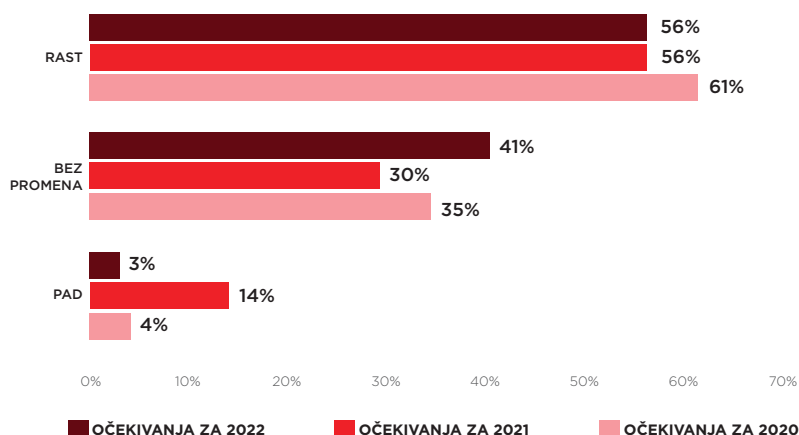
U poređenju sa očekivanjima od prethodne godine, u AmCham uzorku vidi se poboljšanje – očekivanja članica za rast biznisa su veća za 14%. Ipak, nivo pretpandemijskog entuzijazma još nije dostignut (očekivanja rasta za 2022. godinu su za 8% manja nego za 2020. godinu), ali dobar pokazatelj je da pad poslovanja projektuje isti broj članica (5%) kao u godini kada je planiran rekordno dobar rast (2019. za 2020. godinu).

AMCHAM: POSLOVANJE U NAREDNOJ GODINI - OČEKIVANJA

Kada je reč o **broju zaposlenih**, AmCham uzorak je daleko optimističniji od MMP uzorka, ali je i opreznost članica u toku pandemije očigledna. Iako preko polovine (56%) kompanija planira rast zaposlenih, to je i dalje manje od pretpandemijskih planova (61%). S druge strane, samo 3% kompanija planira smanjenje broja zaposlenih, što je manje nego u pretpandemijskom periodu.

AMCHAM: BROJ ZAPOSLENIH U NAREDNOJ GODINI - OČEKIVANJA

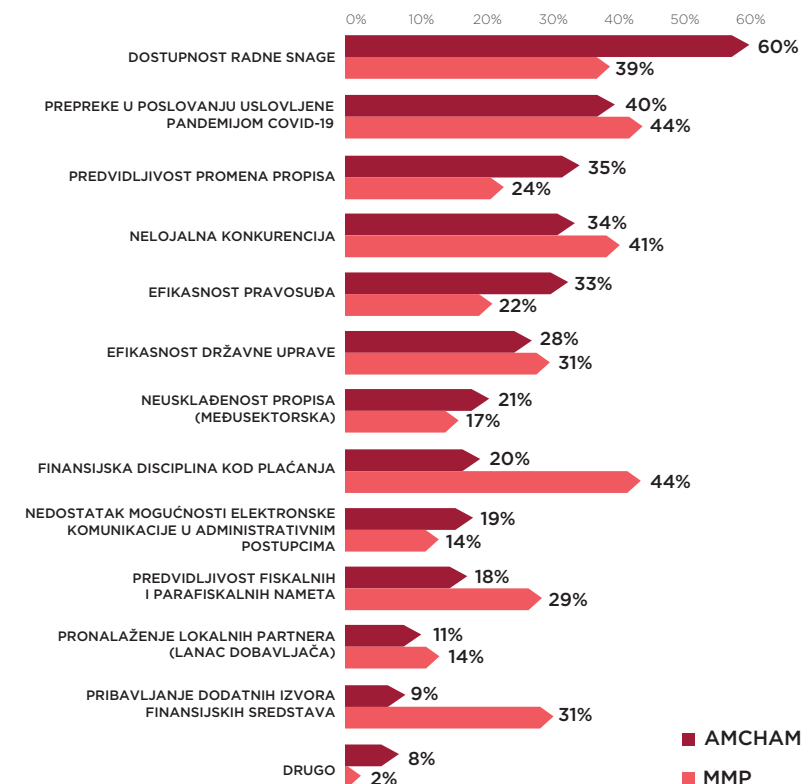

VII IZAZOVI U NAREDNOJ GODINI

Prema većinskoj oceni AmCham članica (60%), dostupnost radne snage postaje ključni izazov u 2022. godini, a posebno ako se ima u vidu da većina (56%) planira rast zaposlenosti. Na drugom mestu, nalaze se prepreke u poslovanju uslovljene pandemijom COVID-19 virusa (40%) i predvidljivost promene propisa (35%). S druge strane, preduzeća koja nisu članice, kao najveće prepreke navode finansijsku disciplinu kod plaćanja, prepreke uslovljene pandemijom, kao i nelojalnu konkurenciju.

Najveće razlike između članica AmCham-a i MMP uzorka registruju se kod pitanja finansijske discipline plaćanja (24%), pribavljanja dodatnih izvora finansijskih sredstava (22%), kao i nemogućnosti pronalaženja ljudskog kapitala (21%). Dok se prve dve stavke znatno češće navode kao izazovi među MMP ispitanicima, teškoće prilikom nalaženja kadrova značajno više osećaju veće firme iz AmCham članstva.

AMCHAM I MMP: KLJUČNI IZAZOVI PRED KOMPAJNIJAMA

CRTICE SA INTERVJUA

Gotovo u svim sektorima postoji problem sa popunjavanjem radnih mesta adekvatnim kadrovima, kako niskokvalifikovanim, tako i visokokvalifikovanim. Višegodišnji jaz, nastao između ostalog zbog odlaska ljudi iz zemlje, pandemija je samo produbila, te je gotovo nemoguće doći do pojedinih kandidata. Primer su zaposleni iz HORECA sektora, koji se masovno orijentisu na druge poslove, zbog veće sigurnosti i stalnosti zaposlenja. Za sve one poslove za koje se i u pandemiji pokazalo da se mogu obavljati isključivo onlajn, tu je konkurencija sa globala, koja ne zahteva fizičko prisustvo na stranim tržištima. Posao više ne traži kandidata, već kandidat posao, čime se dodatno povećava pritisak na plate. Otvaranje zemlje za radnu snagu iz inostranstva rešava samo deo problema. Mnogo je veći izazov kreirati ekonomsko i životno okruženje koje će zaustaviti odliv stanovnika i vratiti, pre svega, mlade i perspektivne ljude u zemlju.

U posljednjem talasu istraživanja, dostupnost radne snage se među AmCham članicama posmatra kao značajan izazov, sa ne tako malim skokom u odnosu na pretpandemijski period (2019: 52%, 2018: 42%). Sa druge strane, preprekama u poslovanju izazvanim pandemijom se daje značajno manje važnosti u odnosu na percepciju iz 2020. godine. Ovo ukazuje na relativno navikavanje i stabilizaciju poslovanja u doba pandemije, iako je ona ostala druga najveća briga AmCham članica. U odnosu na pandemijske izazove i u poređenju sa prethodnim talasima istraživanja, efikasnost državne uprave, predvidljivost promena propisa i nelojalna konkurencija se posmatraju kao manje značajni.

CRTICE SA INTERVJUA

Kvalitativni intervjui otkrivaju i dve velike brige za narednu godinu koje nisu proizvod lokalnih, već globalnih faktora: cene energenata i inflaciju.

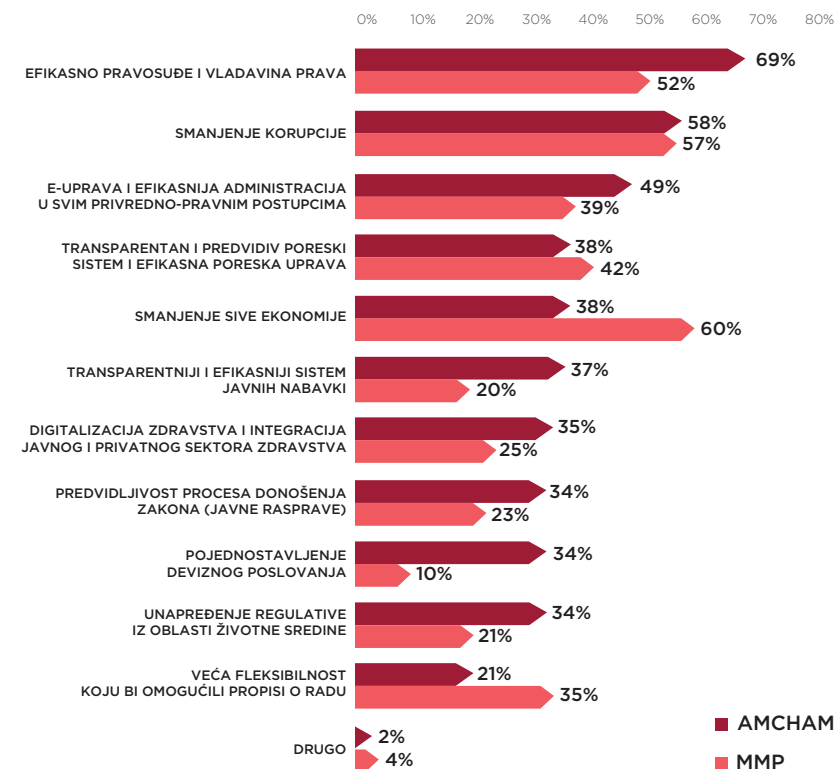
Veliki skok cena struje za privredu u 2021. godini, kao i prognoze za njen dalji rast u prvom kvartalu naredne godine, identifikovani su kao značajni izazovi od strane kompanija u proizvodnom sektoru. Zatečenost kompanija ovim skokom tokom ove godine ukazuje na dugogodišnju naviknutost na niske cene električne energije i nedovoljnu pripremljenost na tržišne mehanizme koji određuju cenu ovog energenta. Jedan od preduslova za bolju pripremljenost kupaca električne energije ubuduće predstavlja i pravni okvir iz oblasti energetike koji je usvojen tokom ove godine – posebno kroz razrađivanje i upotrebu koncepta kupac-proizvođač – te je važno pratiti njegovu implementaciju.

Takođe veliki, ne samo regionalni već i globalni izazov za poslovanje predstavlja rastuća inflacija. Ključni razlozi su uska grla u lancima vrednosti, povećani troškovi nalaženja alternativnih dobavljača kao i nedostatak određenih sirovina, što uz povećanje cena energenata povećava troškove proizvodnje. Uz to, povećana tražnja podiže cene nekih usluga koje su bile na nižem nivou tokom pikova pandemije.

VIII REFORME ZA NOVE INVESTICIJE I RAST

Kao i prethodne dve godine, prema mišljenju članica AmCham-a, najvažnije reforme ostaju institucionalne: unapređenje rada pravosuđa i vladavina prava, kao i smanjenje korupcije. Treći prioritet AmCham članice vide u e-Upravi i efikasnijoj administraciji.

AMCHAM I MMP: REFORME ZA DUGOROČNI RAST

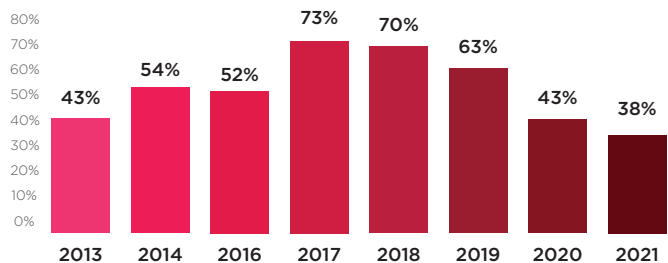
CRTICE SA INTERVJUA

Kada govore o vladavini prava, koja ostaje u središtu reformskih zahteva, kompanije kao ilustraciju navode različite slučajeve u kojima u zakonima piše jedno, a drugo se dešava u praksi i to ne kao izuzetak, već pravilo tokom nekoliko godina.

Tako, na primer, iako Zakon o lekovima i medicinskim sredstvima propisuje jasne maksimalne rokove za dobijanje i obnovu dozvole za stavljanje leka u promet, za odobravanje varijacije lekova i promotivnog materijala, ti rokovi se uglavnom ne poštuju od strane Agencije za lekove i medicinska sredstva. U pojedinim slučajevima prekoračenje rokova traje godinama. Eklatantan je primer nerešenih varijacija za lek podnetih 2015. godine – iako je zakonski rok za njihovo rešavanje 90 dana, obrada takvih zahteva traje čak 24 puta duže.

U poređenju sa prethodne dve godine, transparentniji i efikasniji sistem javnih nabavki se ističe kao nešto veći prioritet. Poboljšanja u odnosu na prethodne godine se vide kada je reč o transparentnosti poreskog sistema i efikasnosti poreske uprave, smanjenju sive ekonomije, kao i predvidljivosti procesa donošenja zakona.

AMCHAM: PREDVIDLJIVOST PORESKOG SISTEMA KAO REFORMSKI PRIORITET

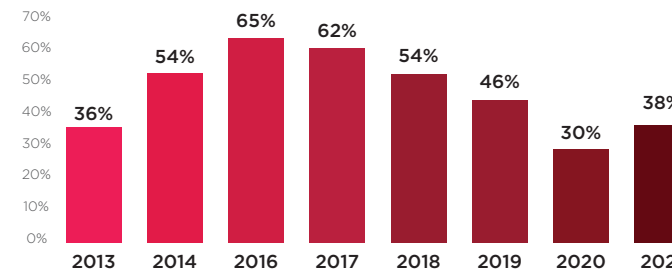

CRTICE SA INTERVJUA

Kompanije vide značajan napredak u reformi poreskog sistema i Poreske uprave nakon 2017. godine. Ovde se pre svega misli na omogućavanje podnošenja poreske prijave elektronskim putem, ubrzavanje procesa povraćaja PDV-a, usvajanje jedinstvenog Pravilnika za PDV, koji je objedinio više različitih podzakonskih akata i mišljenja Ministarstva finansija u cilju lakšeg snalaženja poreskih obveznika u ovoj materiji, kao i činjenice da u ovom periodu nije bilo korenitih izmena poreskih propisa.

Sa druge strane, članovi AmCham-a i dalje upozoravaju na odsustvo transparentnosti i blagovremenih javnih rasprava prilikom izmena poreskih propisa, koje bi omogućile suštinsko učešće stručne javnosti u formulisanju najznačajnijih poreskih politika.

AMCHAM: SMANJENJE SIVE EKONOMIJE KAO REFORMSKI PRIORITET

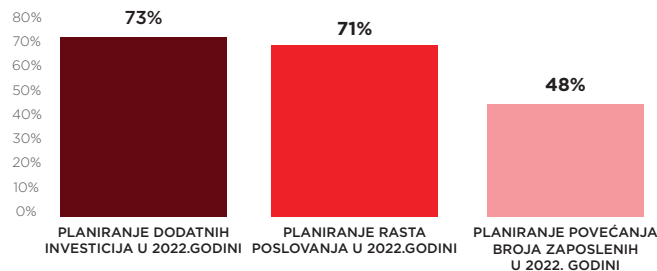

CRTICE SA INTERVJUA

Još jedna oblast u kojoj je postignut vidljiv napredak jeste smanjenje sive ekonomije prethodnih nekoliko godina, što pokazuju i zvanični podaci nadležnih inspeksijskih organa. Kompanije u ovome vide pozitivan doprinos nadzornih mehanizama uspostavljenih Zakonom o inspeksijskom nadzoru, aktivnostima u okviru Koordinacione komisije za inspeksijski nadzor i usvojenih hodograma za nadzor nelegalne trgovine u posebnim sektorima. Sa druge strane, kao posledica povećanja obima elektronske trgovine tokom pandemije, privrednici primećuju da nelegalna trgovina putem interneta dobija sve više na značaju da je potrebno dodatno podići kapacitete inspekcija.

Uporedna analiza AmCham kompanija i MMP-a pokazuje veliki nivo slaganja u prve dve prioritetne reforme: unapređenje efikasnosti sudstva i smanjenje korupcije. Razliku predstavlja relativno veća važnost smanjenja sive ekonomije i veće fleksibilnosti na osnovu propisa o radu kod MMP-a u odnosu na AmCham kompanije. S druge strane, članicama AmCham-a su nešto važniji eUprava i efikasnija administracija, transparentniji i efikasniji sistem javnih nabavki, pojednostavljenje deviznog poslovanja, kao i unapređenje regulative iz oblasti životne sredine.

AMCHAM: DEVIZNO POSLOVANJE KAO REFORMSKI PRIORITET ZA KOMPANIJE KOJE PLANIRAJU RAST

CRTICE SA INTERVJUA

Devizno poslovanje i dalje predstavlja veliki administrativni teret u tekućem platnom prometu sa inostranstvom, (zbog prethodne devizne dokumentarne kontrole. Međutim, najviše zamerki kompanija fokusira se na prepreke za investicije i rast, bilo da se investira iz kredita matične kompanije ili drugih inostranih izvora u poslovanje u Srbiji (što je čest slučaj sa međunarodnim kompanijama), ili se iz Srbije preko garantnih poslova pokušava proširiti posao u regionu (što je češće za domaće firme). Iz tog razloga preko 70% kompanija koje planiraju dodatne investicije i rast u narednoj godini smatraju Zakon o deviznom poslovanju prioritetom za administrativno pojednostavljenje, optimizaciju i digitalizaciju.

IX ULOGA DRŽAVE U PODSTICANJU PRIVREDNOG RASTA

Već nekoliko godina zaredom, ispitanici u okviru i van članstva AmCham-a, su složni u oceni da bi obrazovanje trebalo da bude prvi prioritet za alokaciju budžetskih sredstava sa ciljem povećanja privrednog rasta (AmCham: 29%, MMP: 18%).

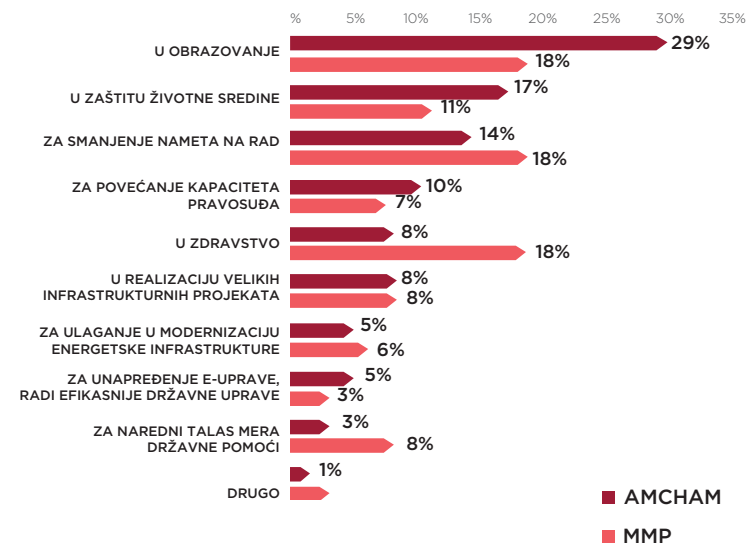
CRTICE SA INTERVJUA

Neophodna su ozbiljna ulaganja u obrazovni sistem, koja će imati za cilj promenu načina učenja i prilagođavanje strukture školskog programa potrebama društva i privrede. Potrebno je uvesti praktične i vannastavne aktivnosti koje će kroz stimulisanje kreativnosti i razvijanje kritičkog mišljenja, doprineti stvaranju funkcionalnog znanja kod dece i mladih. Ovo posebno imajući u vidu da je uspeh naših učenika na PISA testiranjima značajno

slabiji od rezultata đaka iz EU i to u sve tri oblasti: matematike, prirodnih nauka i čitanja. Takođe, prosvetarima treba povećati plate i istovremeno ih motivisati da rade na daljem profesionalnom usavršavanju koje bi vodilo izvođenju modernije nastave.

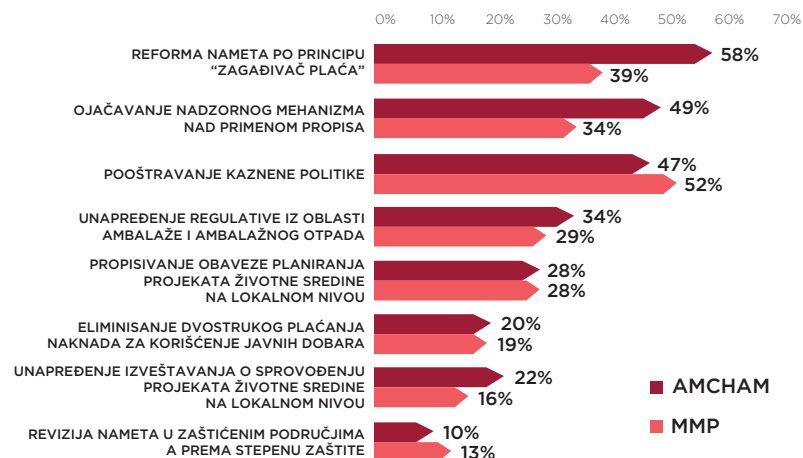
Ispitanici smatraju da bi dodatna sredstva trebalo opredeliti za zajedničke istraživačko-razvojne projekte univerziteta i privrede, sa ciljem razvoja novih, inovativnih tehnologija, proizvoda i usluga u različitim privrednim granama.

AMCHAM I MMP: OČEKIVANJA ULAGANJA BUDŽETSKIH SREDSTAVA ZA PODSTICANJE PRIVREDNOG RASTA

S druge strane, zaštita životne sredine postaje jedna od najaktuelnijih tema, kako globalno, tako i lokalno, pa ne čudi da kod AmCham članova potreba za dodatnim ulaganjem u ovu oblast beleži značajan rast u odnosu na period pre pandemije – sa 5. mesta u 2019. do 2. mesta u 2021. godini. Smanjenje nameta na rad se pojavljuje kao treći prioritet u AmCham-ovom uzorku (14%), odnosno kao drugi u MMP uzorku (18%), pri čemu je fokus na smanjenju opterećenja na najniže zarade.

AMCHAM I MMP: PRIORITETNI PRAVCI REFORME REGULATIVE ŽIVOTNE SREDINE

CRTICE SA INTERVJUA

Reforma sistema naknada koja bi sledila princip „zagađivač plaća“ na prvom je mestu kada je reč o prioritetima AmCham članova (58%). Ispitanici smatraju da bi sistem ekoloških naknada trebalo osmisлити tako da utiče na zagađivače da smanje emisiju zagađenja koja je prateći efekat njihovih poslovnih aktivnosti, kao i da biraju tehnologije i organizaciju rada koja smanjuje negativan uticaj na životnu sredinu. Ovakav sistem je moguć samo ukoliko visina naknade zavisi od obima zagađenja koju emituje određena aktivnost, pa se preporuke prvenstveno kreću u pravcu transformacije postojećih naknada koje ne poštuju ovaj princip i predstavljaju parafiskalni namet, poput naknade za zaštitu i unapređenje životne sredine (AmCham: 20%; MMP: 19%) i naknada u oblasti zaštićenih područja (AmCham: 10%; MMP: 13%).

Jačanje nadzornog mehanizma nad primenom postojećih propisa i stroža kaznena politika takođe su visoko na listi prioriteta, kako za AmCham članove, tako i za mikro i mala preduzeća, koji veruju da bi doslednija primena sankcija trebalo da bude prioritarna reforma u oblasti životne sredine. Ovo se odnosi na potrebu jasnog definisanja nadležnosti svih aktera u sistemu upravljanja otpadom, uloge i odgovornosti lokalnih samouprava, kao i unapređenje kapaciteta inspeksijskih organa u ovoj oblasti.

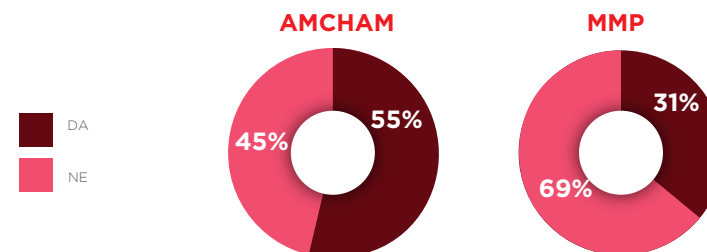
Blisko povezani su i zahtevi ispitanika u pravcu unapređenja regulative u oblasti ambalaže i ambalažnog otpada (AmCham: 34%; MMP: 29%), imajući u vidu da su navedeni izazovi izrazito vidljivi u postojećem sistemu primarne selekcije ambalažnog otpada.

Unapređenje sistema planiranja i izveštavanja o projektima unapređenja životne sredine na lokalnom nivou, takođe je viđeno kao neophodan korak u pravcu održivog upravljanja prihodima od ekoloških naknada i rashodima za zaštitu životne sredine.

X EFIKASNOST PRAVOSUĐA

Funkcionisanje pravosudnog sistema ima negativniji uticaj na preko polovine kompanija članica AmCham-a (55%), te ne čudi prioritizacija unapređenja vladavine prava i efikasnosti pravosuđa kao najbitnije reforme već tri godine zaredom. MMP uzorak, s druge strane, vidi manje negativnog uticaja pravosuđa na poslovanje (31%).

DA LI PRAVOSUDNI SISTEM NEGATIVNO UTIČE NA POSLOVANJE?

Kada je reč o najvećim preprekama za pravosudni sistem, rezultati su slični kao i prošle godine. Unapređenje rada pravosudnih organa i povećanje njihove efikasnosti još uvek predstavlja jedan od najznačajnijih izazova za kreiranje poslovnog okruženja koje odlikuje vladavina prava, pravna sigurnost i predvidljivost uslova poslovanja. Dužina trajanja sudskih postupaka je i ove godine najznačajnija primedba koju ističe čak 81% članica AmCham-a, dok se na drugom mestu nalazi nedostatak adekvatnog znanja sudija (43%), sa značajnim povećanjem u odnosu na percepciju od prošle godine (20%). Zatim slede neujednačenost postupanja i nedostatak specijalizacije sudija, kao

prepreke na koje je ukazalo po 41% kompanija članica. Ovi rezultati upućuju na zaključak o neophodnosti sveobuhvatnog, osmišljenog i kontinuiranog ulaganja u specijalizaciju i edukaciju pravosudnog kadra u celini, kako bi se unapredila efikasnost sudskog procesa.

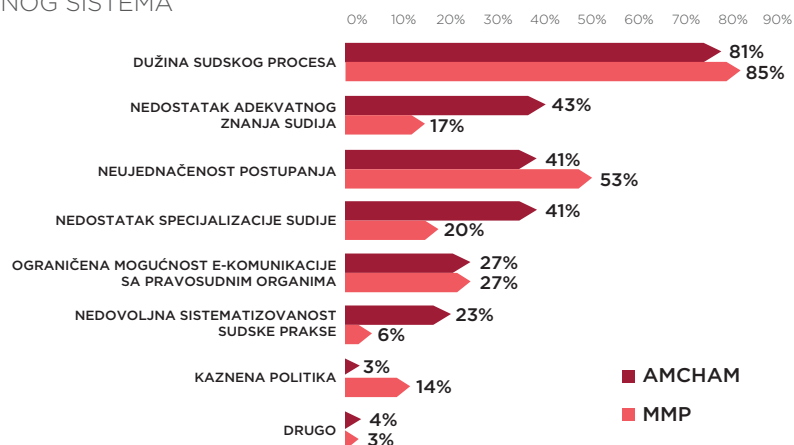
S druge strane MMP ispitanicima neujednačenost postupanja predstavlja značajno veću prepreku u poslovanju.

CRTICE SA INTERVJUJA

Dužina sudskog postupka predstavlja najveći izazov u oblasti pravosuđa i za male i za velike kompanije. Uvođenje eSuda u vezi sa elektronskim pokretanjem i vođenjem sudskih postupaka, dostavljanjem pismena, procesnom disciplinom, upravljanjem spisima, bio je glavni proklamovani cilj izmena i dopuna Zakona o parničnom postupku, objavljenih početkom leta ove godine. Zastoj u usvajanju ovih odredbi posmatra se kao dodatno odlaganje zakonskog preduslova za ubrzavanje i povećanje efikasnosti sudskih postupaka kao i smanjenja troškova sudskih postupaka.

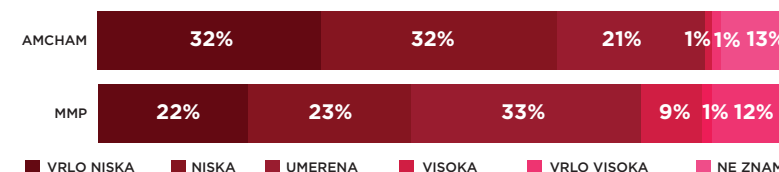
Prilikom kvalitativnih intervjuja, ispitanici dodatno upozoravaju na nedostatak specijalizacije sudija. Na primer, u slučaju Upravnog suda, sudije postupaju na osnovu 700 različitih propisa i 130 upravnih materija, bez ikakve funkcionalne specijalizacije po pojedinim materijama, uključujući i one komplikovanije kakve su poreski postupak ili zaštita konkurencije.

AMCHAM I MMP: PREPREKE POSLOVANJU U OKVIRU PRAVOSUDNOG SISTEMA

Nezadovoljstvo efikasnošću sudova je prisutno kako među kompanijama članicama, tako i među onima koje nisu. Efikasnost rada sudova ocenjena je kao niska i od strane dve trećine AmCham članica (64%) i skoro polovine MMP ispitanika (45%). Nasuprot tome, tek 2% AmCham članica smatra da je efikasnost vrlo visoka ili visoka. Isti je slučaj sa 10% MMP-a. Dodatno, svaka peta članica AmCham-a (21%) i svaki treći ispitanik iz uzorka MMP (33%) ocenjuje efikasnost sudova kao umerenu.

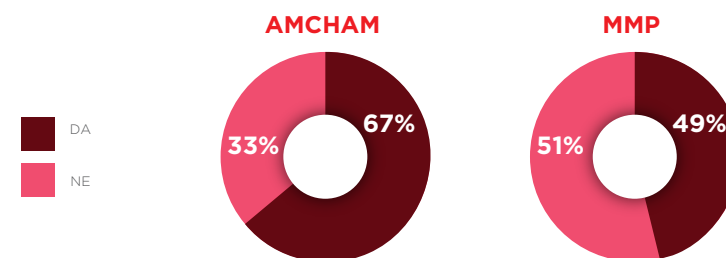
AMCHAM I MMP: OCENA EFIKASNOSTI SUDOVA

XI SMANJENJE KORUPCIJE

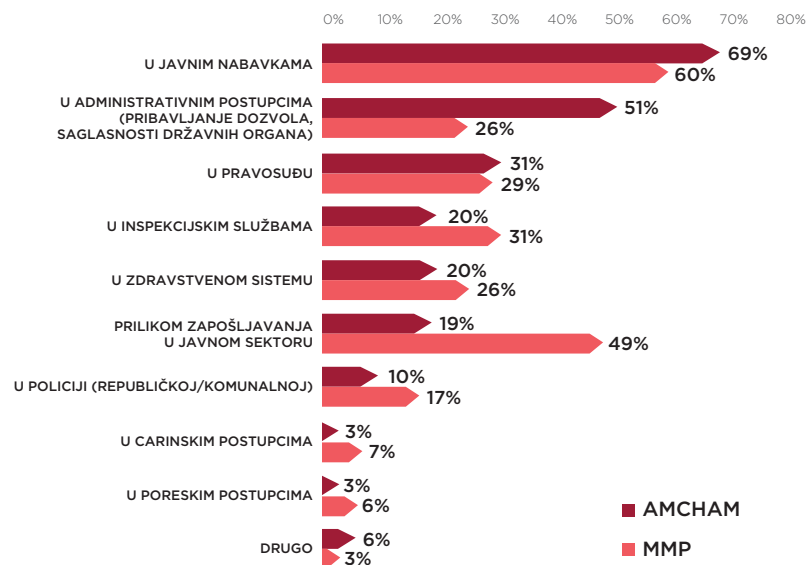
Dve trećine (67%) članica AmCham-a smatra da korupcija utiče na njihovo poslovanje. Sa druge strane, kada je reč o preduzećima koja nisu članice, mišljenja su podeljena.

UTICAJ KORUPCIJE NA POSLOVANJE

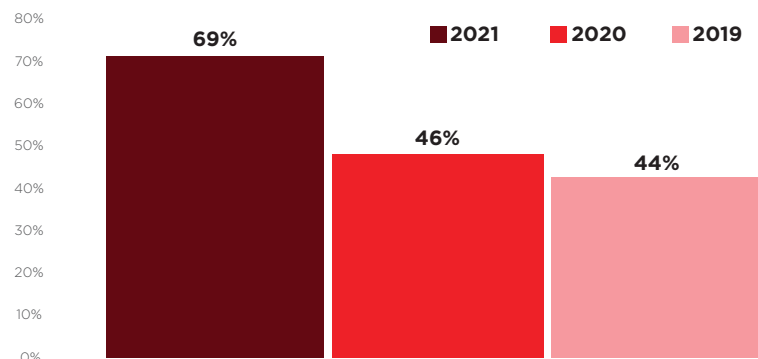
Većina članica AmCham-a smatra da je korupcija najzastupljenija u oblasti javnih nabavki (69%) sa čime se slaže i 60% MMP ispitanika. Zatim slede administrativni postupci (51%) i pravosuđe (31%). Firme koje nisu članice, takođe smatraju da je korupcija najviše zastupljena u javnim nabavkama (60%), dok se na drugom mestu navodi zapošljavanje u javnom sektoru (49%).

PERCEPCIJA KORUPCIJE

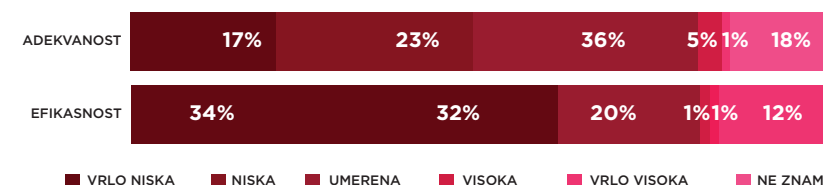
U poređenju sa prethodnim godinama, 2021. godine kompanije članice AmCham-a, znatno češće opažaju korupciju u javnim nabavkama. Pored toga, u odnosu na prethodnu godinu korupcija je prisutnija u administrativnim postupcima, kao i prilikom zapošljavanja u javnom sektoru.

PERCEPCIJA KORUPCIJE U JAVNIM NABAVKAMA – TREND

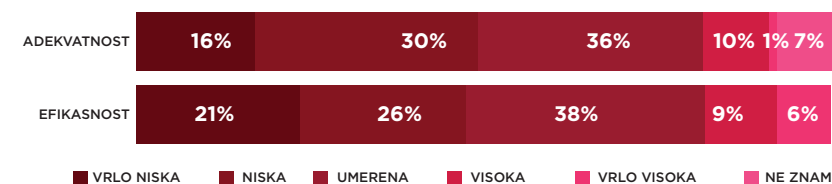
Adekvatnost pravnog okvira za borbu protiv korupcije i efikasnost držanih organa u borbi protiv korupcije su i dalje nisko ocenjeni, a među AmCham članicama nastavlja se trend nižih ocena za sprovođenje nego za pravni okvir borbe protiv korupcije. Svega 6% AmCham članica je ocenilo adekvatnost pravnog okvira kao visoku ili vrlo visoku, dok je efikasnost državnih organa još niža i iznosi 2%. Prosečna ocena pravnog okvira za borbu protiv korupcije je 2,4, dok je za efikasnost državnih organa u sprovođenju još niža (1,9). S druge strane, stav MMP uzorka je takođe veoma negativan i što se tiče pravnog okvira (2,5) i efikasnosti državnih organa (2,4), ali oni ocenjuju da je veći problem u pravnom okviru.

AMCHAM: ADEKVATNOST PRAVNOG OKVIRA I EFIKASNOST DRŽAVNIH ORGANA

Negativan stav dominira i kada je reč o efikasnosti državnih organa u borbi protiv korupcije, kako među AmCham članicama (66%), tako i među preduzećima koja nisu članice (47%). S druge strane, svega 2% članica AmCham-a i 9% preduzeća koja nisu članovi deli mišljenje da je efikasnost državnih organa visoka. Dodatno, petina članica AmCham-a (20%) ističe da je efikasnost umerena. Isti stav deli preko trećine MMP ispitanika (38%).

MMP: ADEKVATNOST PRAVNOG OKVIRA I EFIKASNOST DRŽAVNIH ORGANA

XII eUPRAVA

Pandemija COVID-19 dovela je do ubrzanog prilagođavanja celog sveta na novu realnost u kome internet i tehnologije postaju osnovni kanal komunikacije. U Srbiji, veliki broj kompanija organizovao je rad „od kuće“, građani su počeli u većoj meri da koriste usluge portala eUprava, a od strane države su razvijeni novi servisi i formirani objedinjeni registri podataka.

CRTICE SA INTERVJUA

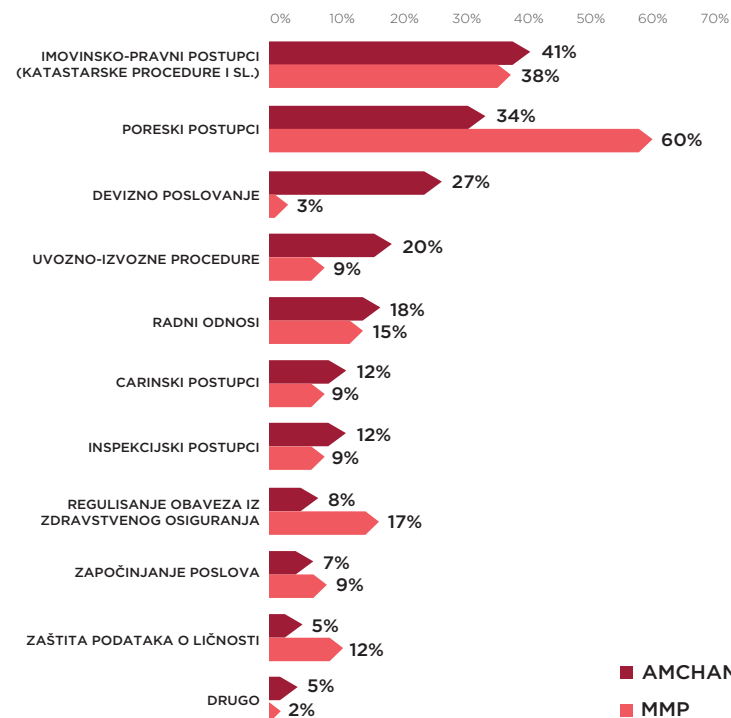
Kompanije članice AmCham-a pozitivno ocenjuju završetak registra građana koji je na jednom mestu objedinio trinaest različitih baza podataka koje potiču od čak pet različitih institucija, čime su stvoreni preduslovi za dalji razvoj usluga eUprave. U narednom periodu, od ključne važnosti će biti unapređenje tačnosti i kompletnosti ovih podataka.

Upitani u kojim oblastima bi uvođenje eUprave doprinelo daljoj efikasnosti administrativnih postupaka, 41% ispitanika iz AmCham-ovog članstva ističe imovinsko-pravne postupke (katastarske procedure), a zatim slede poreski postupci (34%) i devizno poslovanje (27%). Za MMP, ubedljivo najvažniji prioritet je dalja digitalizacija poreskih postupaka, na koju ukazuje čak 60% ispitanika. Značajna razlika u stavovima velikih i malih kompanija je vidljiva i kada je reč o zahtevima za unapređenje efikasnosti procedura deviznog poslovanja, koju ističe samo 3% MMP-a.

CRTICE SA INTERVJUA

Iako je značajan napredak nesumnjivo ostvaren u domenu digitalizacije katastarskih procedura, značajno kašnjenje u rešavanju predmeta u drugom stepenu stvara percepciju o neažurnosti i neefikasnosti katastarskih službi, uprkos uložnim naporima u digitalizaciju. Dodatno, u prvostepenim predmetima potrebno je obezbediti digitalizovane inpute i drugih učesnika u sistemu (npr. notara) kako bi digitalizacija procedura bila kompletirana.

OPTEREĆUJUĆE ADMINISTRATIVNE PROCEDURE

Kao prioritetne načine za unapređenje digitalnog poslovanja kompanije navode omogućavanje lakšeg korišćenja kvalifikovanog elektronskog potpisa (AmCham: 51%, MMP: 24%), bolji nadzor nad nelegalnom trgovinom na internetu (AmCham: 19%, MMP: 30%), uvođenje elektronskog zdravstvenog kartona (AmCham: 14%, MMP: 15%), kao i uvođenje e-Otpremnice (AmCham: 13%, MMP: 31%).

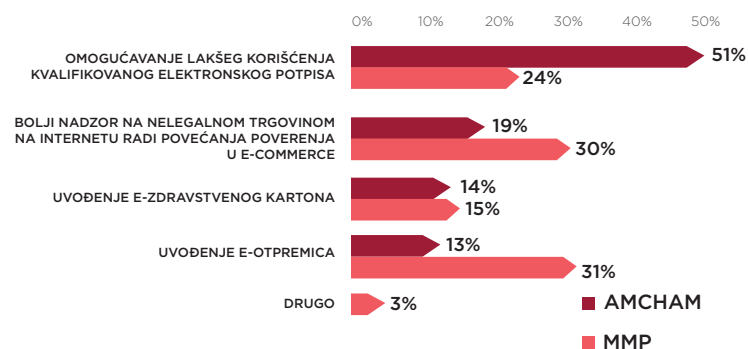
CRTICE SA INTERVJUA

Kao važan preduslov za dalji razvoj ePoslovanja vidi se razvoj šema elektronske identifikacije, a posebno upotreba ConsentID aplikacije za šire korišćenje elektronskog potpisa u cloud-u, što je usluga koju je eUprava lansirala tokom jeseni. Kompanije veruju da je to odličan prvi korak, ali da će u narednom periodu biti važno edukovati građane, kako bi korišćenje najvišeg nivoa usluge od poverenja bilo omasovljeno.

Epidemijske okolnosti imale su veliki uticaj na promenu ponašanja potrošača i povećanje obima trgovine preko interneta, što je pored svojih pozitivnih efekata, dovelo i do daljeg rasta nelegalne trgovine u online zoni. I velike i male kompanije su jednoglasne da je neophodno podizati svest građana o načinima prepoznavanja i zaštite od nelegalne trgovine na internetu, kroz oslanjanje na garantovana potrošačka prava. Kao pozitivan primer saradnje privatnog i javnog sektora ka ovom cilju navodi se kampanja „Klikni na sigurno, kupuj provereno“, sprovedena od strane Ministarstva trgovine, turizma i telekomunikacija, AmCham-a i eCommerce asocijacije.

Iskustvo COVID-19 pandemije dalo je na važnosti zahtevima za unapređenje kvaliteta usluga u zdravstvenom sektoru i digitalizaciji zdravstva. Kao jedan od presudnih koraka na tom putu vidi se uvođenje eKartona, koji će na jednom mestu objединiti sve zdravstvene podatke o pacijentima, uključujući one evidentirane i u državnom i u privatnom sistemu zdravstvene zaštite.

OPTEREĆUJUĆE ADMINISTRATIVNE PROCEDURE

AMCHAM SERBIA
A LEADER IN CHANGE